

PISANKA (1637) AUGUSTINA VLASTELINOVIĆA
IZ SARAJEVA,
MARULIĆEVA METRIČKOG SLJEDBENIKA

Mirko Tomasović

UDK: 821.163.42.091
821.163.42.09 Marulić, M.
821.163.42.09(497.6) Vlastelinović, A.
Izvorni znanstveni rad

Mirko Tomasović
Cvijete Zuzorić 5/V
Z a g r e b

Svehrvatskoj (a djelomice i sveslavenskoj) proslavi 400-te obljetnice *Judite* (1501-1901) priključio se iz Sarajeva najveći onodobni hrvatski pjesnik, Silvije Strahimir Kranjčević, razmjerno opširnim studijskim esejem »Hrvatska knjiga kroz ove četiri stotine godina i otac joj Marko Marulić«, tiskanim u časopisu *Nada*¹ koji je uređivao. U članku je i Kranjčevićev podatak da je jedan pjesnik iz Sarajeva također prihvatio Marulićev stih, dvostruko srokovani dvanaesterac. Naveo mu je i ime: Augustin Vlastelinović. Osim imena, ništa drugo. Do tog podatka Kranjčević je zacijelo došao prateći *Franjevački glasnik*,² u kojemu je prvi put objavljena »Pisanka« *G. Augustina Vlastelinovića iz Sarajeva, složena na čast i poštenje prisvitlom G. F. JEROLIMU LUCICHU, VAREŠANINU, biskupu Drivatskomu, Vladaocu Bosanskomu, Skradinskomu i Posavskomu, stricu svomu poljubljenomu*. Na kraju teksta stoji: »Iz Saraeva na 25. ožujaka Godišta Gospodinovi M. DC. XXXVII.« To je uglavnom sve čime faktografski raspolažemo o auktoru te poslanice, dvojeći se, štoviše, je li mu Vlastelinović pravo prezime, ako mu se stric biskup prezivao Lucić, iako se u tekstu pjesme očituje kao *sinovac*.

---

¹ *Nada*, br. 4, Sarajevo 15. decembra 1901, str. 370-374. Vidjeti opširnije o samom članku: M. T o m a s o v i ć, »Dva suda o Marulićevoj pjesničkoj vrijednosti, Maretićev i Kranjčevićev«, *Rad HAZU* 483, Razred za književnost, knjiga 25, Zagreb, 2002, str. 113-119.

² God. IX/1895. br. 4, str. 57-59.

Ponovno je *Pisanku* objelodanio prof. Ivo Pranjković u ediciji *Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine od XIII. do XVIII. stoljeća*,³ određivši vrijeme Vlastelinovićeve života (»oko 1600–oko 1650«). U predgovoru hrestomatije za Vlastelinovića pak pripominje da je »najveća nepoznanica od svih ovdje uvrštenih pisaca«.⁴ Drži da je utvrđeno da je bio stanovnik Sarajeva, da se ne zna je li bio franjevac; jedna je od pretpostavaka da je možda sarajevski trgovac, druga da je Augustin Vlastelinović pseudonim fra Ivana Mihailovića, franjevca iz Požege. Prof. Pranjković tekst je *Pisanke* pronašao u knjižici koja se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. U knjižici je i nekoliko latinskih prigodnica, a na dvjema je potpisan kao auktor fra Ivan Mihailović, koji je 1637, kad je *Pisanka* datirana, boravio u Rimu. Njezin tekst, koji je donio prof. Pranjković, ponešto se razlikuje od onog u *Franjevačkom glasniku*, u što se ne ćemo ovdje upuštati, koristeći se u citatima, dakako, njegovim čitanjem.

Ako li pak o osobi koja je sročila *Pisanku* osim te činjenice ne znamo gotovo ništa, iz samoga se pjesničkog uratka dade zaključiti puno više, osobito na temelju versifikatorskog izbora. Prvi je dojam da ga je pisalo uvježbano pero, metrički i retorički osposobljeno za pjesmotvorbu, da je posrijedi *poeta doctus* koji na stanovit način nipošto nije puki prigodničar. U tom pogledu *Pisanka* zamjetno odskače od stihovanih priloga u ediciji g. Pranjkovića, kojih je, inače, razmjerno malo, a jedini je u dvostruko srokovanom dvanaesteru po paradigmi *Judite*, što će reći u vrlo zahtjevnu metričkom sklopu, najsloženijem u tradiciji hrvatske versifikacije. Takav stih, naime, koji se prvi put pojavio u nekim hrvatskim pjesmama Marka Marulića, izravno vodi k »ocu hrvatske književnosti«, pa mu je objasniti kontekst.⁵

Dva su lika Marulićeva dvanaesterca: prvi jednostavniji, s dvostrukim srokom (*Molitva suprotiva Turkom*), drugi složeniji, s prijenosnom rimom u sljedeći dvostih, što znači četverostrukom, koju je inačicu Vladimir Nazor slikovito nazvao *kvadriga* (četveropreg), a koja se u biti organizira strofički (četverostih), kako je grafički izdvojena i u prvotisku *Judite* iz 1521. Potonji lik dvanaesterca Marulić je iskušao u pjesmotvorima većih poetičkih ambicija, biblijskim poemama *Juditi*, *Suzani* i *Svarh muke Isukarstove*, namijenivši mu svečaniju ulogu, označnicom visokog stila. Sljedbenici Marulićeve versifikacije sa zadarskog područja (Brne Karnarutić, Petar Zoranić, Juraj Baraković, Šime Budinić) preuzimali su i četverostruku rimu, ona je zadovoljštinu doživjela i u *Odiljenju sigetskom* (1684) Pavla Rittera Vitezovića, dok su jednostavniji lik dvostruko srokovanog dvanaesterca sveudilj rabili Dubrovčani, pa slijedom njih i Slavonci. Što se do sada nije znalo, *Juditin* stih nasljedovao je i jedan Bosanac. Sa stihom, kao što je to slučaj i kod Karnarutića, Zoranića, Budinića,⁶ Augustin je Vlastelinović posvojio

³ Sarajevo, 2005, str. 141-147.

⁴ O.c., str. 22.

⁵ Usporedi M. T o m a s o v i ć, »Dva lika Marulićeva dvanaesterca«, u: *Nove godine s Marulom*, Split, 2000, str. 157-166.

⁶ Budinićeva veza s Marulićem manje je poznata. O njoj govorim u raspravi »'Pjesni ljuvene' Šime Budinića, 'popa Zadrana'«, u: *Vila Lovorka*, Split, 2004, str. 117-120.

i neke druge sastojke i poticaje iz Marulićeva spjeva. Gorljivo je, nema dvojbe, čitao *Juditu*, peto izdanje koje je (Mletci, 1627) objavljeno deset godina prije *Pisanke*.

Ovom je pjesmom htio pozdraviti imenovanje za biskupa svojeg »strike«, koje se zbililo, kako iz njezina posljednjeg dijela doznajemo, g. 1636, za pape Urbana VIII (*o.c.*, str. 145-146). Tekst je kompozicijski dosta čvrsto postavljen: prvi je dio u znaku sveopćega ushićenja nad imenovanjem fra Jerolima Lucića na visoku dužnost, kojemu se želi pridružiti i auktor *Pisanke*; u drugomu se prizivlju osmanlijska osvajanja kršćanskih zemalja i gradova po Ugarskoj, Slavoniji, Bosni i Dalmaciji; u trećem se vraća slavljenju samog čina papinskog izbora bosanskog franjevca za biskupa, koji pisac drži zadovoljstvom mjesnoj crkvi i nagovještajem njezine duhovne obnove, u što umeće pobožne čudoredne nagovore. U popratnici, kojom završava pjesma, po samoj naravi konvencionalnoj, pjesnik je uporabio formalni monorimni ukras, mora se reći, dosta dovitljiv.

Početak je svečana najava teme pjesme:

Ako tko, striče moj, na počtenje tvoje,
 hlepi pustit glas svoj da kliče i poje.
 I da svitu svoje veselje najdraže,
 radosti svakoje podpuno ukaže.
 Videć gdi pomaže tvu milost vičnja vlast,
 čim ti glavu maže i daje vridnu čast.
 Darujuć svu oblast, na pristolje diže
 da Božju vidiš slast, i nebeske hiže.
 Ako l' se podiže koji što složiti
 ki ne bi ktil niže od ostali biti.

(str. 141)

Vidljivo je već da Vlastelinović slijedi Marula ne samo u četverostrukom dvanaesteračkom rimovanju nego i u leksiku i stilskom postupku. Prvotisak *Judite* potječe iz 1521, *Pisanka* je datirana 116 godine poslije, a iz stiha u stih provlače se »marulićizmi«: čakavizam *počtenje*, stilski obilježeni glagoli *hlepi* i *poje*, te, redom, izrazi *svakoje*, *vičnja*, *oblast* (u značenju: vlast), *hiža*, (kuća), *ki* (tko), *ktiti* (»ktil«).⁷ Čestotnost »marulićizama« značajka je teksta do kraja: *pisne* (pjesme), *svaki* (svatko), *uznali* (znali), *varhu toga*, *gor* (gore), *prijali* (primili), *svikolici*, *cvitje*, *po njegovi dili* (po njegovim djelima), *složenje-govorenje* (u rimi), *penje* (pjevanje), *speći* (spavajući), *život nepokoječ* (nemiran život), *bdeći* (bdijući), *ditić* (mladić), *začinjanje*, *zač* (zašto), *hrabrenstvo*, *moć*, *zgor*, *zgora*, *ozgora*, *slišaše* (slušahu), *mire* (zidove), *čtuje* (poštuje), *žitak* (život), *dvornik* (sluga), *pokorno življenjeničko nasladjenje* (u rimi), *iskarnji* (bližnji), *umiljeno* (skrušeno), *pakleni smrad* itd.

Nadalje, u središnjem dijelu *Pisanke* Vlastelinović apostrofira otomanske prodore i osvajanja:

Još odkad banovo pomanka kraljestvo,
 rasu Stipanovo herceško gospodstvo.
 Mogući vladavstvo kralja bosanskoga
 zatr se hrabrenstvo puka hrvatskoga.
 Ime gospodskoga kraljestva zgubi se,
 sasma ugarskoga vridna moć spusti se.
 Polje zapusti se kraja posavskoga,
 čista krv proli se puka požeškoga.
 Stanje primorskoga i knezi i bani
 zob jedna turskoga mogućstva nazvani.
 Joštore izbrani hrvatski ditići
 biše razagnani s mladim Bosančići.

(str. 143)

Spominje u istom kontekstu poražene bosanske, crnogorske, srpske, ugarske vladare, zbjeg kršćana preko »Velebića«, pad gradova (Bobovac, Skradin, Obrovac, Kozlovac, Sokolovac), zauzimanje Imotskoga, Livna, Duvna, opsjedanje Budima i »Biograda«. Uz katalog toponima, povezan s turskim zauzimanjem prostora, pjesnik umeće desetak stihova s opisima njihova zuluma. Nije potrebna posebna komparatistička raščlamba da se utvrdi kako taj elokventan opis asocira početak Marulićeve »pisanke« papi Hadrijanu VI. i isto tako početak njegove *Molitve suprotiva Turkom*. Poslanica je tiskana u Rimu 1523. pa je Vlastelinoviću bila dostupna, a *Molitva* je kružila u rukopisima, za što je zoran dokaz *Poj slavnoga Marula pastira* o »rasutoj baščini« u Zoranićevim *Planinama*, gdje »Velebić« ima mitsko obilježje. Čini se da je taj hrvatski pastoralni roman Vlastelinović također čitao, sudeći po obliku »Velebić« za Velebit. Vlastelinović je nanizao vrlo dojmljive slike, kojih se sjećamo iz spomenutih Marulićevih stihova u funkciji evokacije rasapa kršćanstva:

Nego svak ozgora na more bižaše,
 turskoga pomora svaki se bojaše.
 Očima viđaše suzice roniti,
 ušima slišaše glasove vapiti.
 Gospodu moriti što većma mogahu
 i čeljad daviti kako gore znahu.
 Majkam izmicahu od njih prsa dicu,
 tudje ih davljahu kako jednu pticu.
 Mladu udovicu grubo potezati,
 svaku mužaticu nemilo vezati.
 Divojke hitati nek je veća tuga,
 mladiće tirati neka im su sluga.

Većma negli kuga sve zemlje moriti,
ni kuma ni druga nigdi ne pustiti.

(str. 144)

No, njegova je poruka da će se taj rasap na našim prostorima zaustaviti kad je Jerolim Lucić papinskim dekretom imenovan za biskupa »Drivatskog, Vladaoca Bosanskog, Skradinskog i Posavskog«.

Zauzimanje književnih povjesnika za Vlastelinovićev tekst, napisan u Sarajevu u proljeće 1637, ne bi se smjelo svesti na bjelodane intermetričke, interleksičke i, nešto manje uočljive, intertekstualne dodire s Marulićem. *Pisanka*, naime, po nekim stilskim i jezičnim obilježjima upućuje na zaključak da je njezin pisac bio načitan i dubrovačkom pjesničkom baštinom, što je dodatan razlog za njezino vrednovanje. U prvom dijelu pjesme, kad je auktor nastojao hiperbolički izraziti radost zbog stričeva unapređenja, upustio se u osebujnu razradbu te vijesti, koja da je izazvala sveopće oduševljenje s oduškom u pučkoj »fešti«. Poglavitito je znakovita ilustracija idilskog slavlja, u kojem Bosanke, među ostalim, »pivaju«, »razvode tanac« (plešu), kite šetače »cvitjem«, kreću se ružičnjacima, umivaju lice na vrelima, okruženim ljubicama, što je, dakako, Vlastelinovićeva pjesnička imaginacija, daleko od ondašnje stvarnosti, ali u zadaći retoričkog ukrasa, tzv. *locus amoenus*, po uzoru na pastirsku poeziju Dubrovčana.

Evo tog mjesta:

Ter starce pitaju kako stvar prohodi
da im povidaju starinu kugodi.
O kojoj nahodi časni stari danke
odkuda izvodi gizdave pisanke.
Neka ih Bosanke budu proslavile
i složne pisanke po Bosni hvalile.
Il postav kad bile, il tance razvode,
il cvitje kad dile, il u šetnju hode.
Ili gaze vode ili cvitje beru
il kud trave rode, tanka platna steru.
Svile čiste deru kud raste ružica,
bila lica peru gdi cvate ljubica.
Il je udovica, ke vojna nemaju,
ili mu divica, sve lipo pivaju.
Zašto dobro znaju po njegovi dili
da boljeg ne imaju koga bi slavili.

(str. 142)

Vještina, gotovo rutina, kojom Augustin Vlastelinović slaže takve stihove, potiče pomisao da je pohađao dobre škole, da je čitao knjige hrvatskih pisaca s raznih zemljopisnih prostora te da mu nije nimalo tuđom književnost i svjetovnih

sadržaja, čime se bitno razlikuje od bosanskih franjevačkih pisaca. Da tomu redu nije pripadao, naslućuje se iz naslova *Pisanke*, gdje je uz njegovo ime navedeno samo *G*(ospodin), dok uz ime Jerolima Lucića stoji *G. fra*. Njegovu pjesničku pismenost potvrđuju završni dvanaesterci u pjesmi, koji više nisu srokovani četverostruko već višestruko, pa je na djelu barokistička igra u težnji za efektним dočetcokm teksta koji, prema rukopisu Sveučilišne knjižnice u Zagrebu, posjeduje i grafički ukras:

Komu si služio pravedno dosada,
oni te združio polak svoga stada.
Pomilujte rada penje moga sklada umilno kada
sve prida te pada, ti milostiv tada kom te
Vičnji nada, primi slugu rada koji ovo
sklada da ga anđel vlada do nebes-
kog grada i čuva od jada i pak-
lenog smrada, protivnike
svlada, uvik i još sada

Amen.

Presložimo li to u tijek dotadašnjega rasporeda dvanaesteraca u pjesmi, koji bi bio ovakav:

Komu si služio pravedno do sada
oni te združio polak svoga stada.
Pomilujte rada penje moga sklada
umiljeno kada sve prida te pada,
ti milostiv tada, kom te vičnji nada⁷
primi slugu rada, koji ovo sklada,
da ga angel vlada do nebeskog grada,
i čuva od jada i paklenog smrada
protivnike svlada, uvik i još sada –,

ustanovljujemo da je Vlastelinović uobičajeni poslanički završetak osvježio provedbom istog sroka, tzv. *monorima*, te da se pravilno glasovno podudaranje, osim toga i zvučno (-ada), javlja 16 puta; istina, jednom se ista riječ ponavlja (u *Franjevačkom glasniku* »sada«, u čitanju g. Pranjkovića »rada«), pa bi to bilo 15 puta. Uspješni ostvaraj tako bogatoga monosroka također je prilog pretpostavci o pjesničkom identitetu teksta, koji i po toj versifikatorskoj pojedinosti biva

⁷ »nada«, obdari.

zanimljivim uratkom iz starije hrvatske poezije za one što se bave našom stihotvorbom tih razdoblja.

To su sve bili razlozi zbog kojih je, po mojem sudu, trebalo skrenuti pozornost na *Pisanku* Augustina Vlastelinovića, nastalu u Sarajevu 1637, koja je prošle godine objavljena u kritičkom izdanju prof. Pranjkovića i koja je još jedan dokaz široke recepcije Marulićeve *Judite* kod pisaca na hrvatskom jeziku na raznim područjima i u raznim kulturološkim sredinama, pa i bosanskoj, o čemu do sada nismo imali tako izravnih potkrepa.

Mirko Tomasović

THE *PISANKA* (1637) OF THE SARAJEVO WRITER
AUGUSTIN VLASTELINOVIĆ, A METRICAL DISCIPLE OF MARULIĆ

This is a rather large epistle by a certain Augustin Vlastelinović of Sarajevo, addressed to »my uncle«, Bishop Fra Jerolim Varešanin. We have almost no reliable information about the sender, except in the indication of the text already quoted. The writing, however, shows that Augustin Vlastelinović was an educated young Bosnian with a remarkable skill in creating double-rhymed dodecasyllabics, of the kind found in Marulić's *Judith* (with the transferred quadruple rhyme). What is more, in the lexis and in the rhetoric, Vlastelinović also follows in the footsteps of Marulić. It is known that the *Judita* verse was adopted by 16th century poets in Croatia, of the Split and Zadar circles, and that it was also used in the 17th century (by Pavao Ritter Vitezović for example). Vlastelinović's *Pisanka* is important documentary evidence of the reception of Marulić's Croatian poetry in Bosnia. *Pisanka* is also worthy of attention as a poetic text that has a convincingly original versification style with a single-rhymed decoration, which is fairly rare in Croatian poetry of that time, suggesting the possibly Baroque sensibility of this unknown poet. He probably acquired this sensibility via the Dubrovnik poets of the time.